

potpada pod tipske formulacije kakve bismo mogli naći u rječnicima i jezičnim savjetnicima »kaže se za cipelex«.

Ali značenje glagola *trajati* u ukupnoj povijesti našega jezika nije samo to. Rječnik JAZU navodi među brojnim značenjima i, za nas najzanimljivije, »živjeti«. U tom značenju (uz nastaviti, opstati, postojati, uzdržati) javlja se potkraj 18. i u 19. stoljeću, a osnova *tra-* vidljiva je u praslavenskom jeziku. Uz opširnije razglobljenje i temeljitu literaturu, u Skokovu rječniku čitamo da su i Rumunji uzeli *trajō* > *a trăi* »živjeti«, s pretpostavkom da je to značenje moralo postojati u južnoslavenskom, kako pokazuje antrponim *Trajko*, *Trajan* = *Živko*, *Živan*.

U Rječniku JAZU ima dosta primjera iz hrvatskih pisaca gdje se *trajati* + *o* (bez dopune) javlja u značenju »provoditi vrijeme, boraviti«: *Dokole stril onu ne budeš stvorit lik ... ka čini da traju u tuzi bez goja* (Menčetić); odnosno *trajati* + akuzativ sa značenjem imenice vremena kao dan, noć, vrijeme, mladost, život: *Ptičice s jeseni u pjesnih dan traju* (Đ. Držić), pa s imenicom život: *Cvilit će i druzi / koji će u tuzi svoj život trajati, kako ja Budim grad* (Vetranić, pa Menčetić, Zlatarić, Gundulić, Palmotić, Kanavelić, Kavanjin, Đorđić).

Ovdje se upotreba slaže s tautološkom konstrukcijom *živjeti (svoj) život*. Za nju »Rečnik srpskohrvatskoga književnog i narodnog jezika« SANU daje značenje »održavati se u životu« prema primjerima *Odlučila je da bude služavka ... život treba živeti* i fig. *Hrvatski narod presta god. 1102. živjeti svoj život* (Rački).

Učestali slučaj *živjeti život* ima dopunu ne objektivne jedinice vremena (kao *dan*), već odmjerene prema subjektu, koja čini u neku ruku njegov integralni dio. U kontekstu može primiti značenje »živjeti po svojim sklonostima«, »živjeti punim intenzitetom« i sl. Inače, konstrukcija sa *živjeti* obična je u makedonskom (toј живее свој живот) i ruskom jeziku он уже 50 летa живет своей жизнью dok konstrukcija sa *trajati* nije vjerojatna.⁴ Konstrukcija *živjeti* +

akuzativ (*živjeti život*) može se u gornjim značenjima zamijeniti konstrukcijom *živjeti* + instrumental (*živjeti životom*) s interpolacijom posvojne zamjenice (*živjeti svojim životom*) ili još jednom dopunom u genitivu (*živjeti životom umjetnika*). U vezi *živjeti* + I razabrat ćemo nijansu načinskog značenja instrumentala (kako?). Ove mogućnosti gl. *trajati* nema, jer taj glagol ne može izraziti voljnu radnju agensa: *trajati život* ne znači živjeti po svojim sklonostima, nego »postojati idući prema kraju života«, a zamjena **trajati životom* ne da se ni verificirati. A kako *živjeti* može izraziti voljnu radnju agensa, u tautološkoj vezi s imenicom život, koja znači i život uopće i sastavni dio neke ličnosti, moguće su veze *živi život*, *živi svoj život* i *živi (jednim, svojim) životom* i *živi životom (umjetnika)*.

Kad konstrukcija *trajati život* ima značenje »postojati do kraja života«, prirodno u feljtonu Saše Vereša dolazi obrat — *smrt* svojom semantikom postavlja sam taj kraj, granicu življenja do neminovne svrhe.

Konstrukcija *trajati život* javlja se u najnovije vrijeme u pisanim novinskim tekstovima, ograničenima na žanr: u reportažama i feljtonima koji sadrže dosta afektivnosti i sentimenta i nisu usmjereni na голу informaciju, već se prenose s dosta rasprisanosti, što stoji u prirodnoj vezi s tautološkim konstrukcijama i frazeologizmima. Može ostati pitanje koliko su primjeri Rječnika JAZU s. v. *trajati* slika ukupnog poticaja za oživljavanje ove konstrukcije. Ali je sigurno da nju oživljava više literariziranje stila novinskih žanrova nego literatura (beletristika), a tek jedva vidljive niti vode k etimološkoj vezi *trajati* = *živjeti*, *Trajko* = *Živko*.

Vladimir Anić

VIRUSOLOGIJA ILI VIROLOGIJA?

Pitanje je jednostavno, a i odgovor bi se mogao dati još jednostavnije. Ipak, da ne bi bilo nesporazuma, moralo bi se prije toga odgovoriti još na nekoliko potpitanja ili bar otvoriti raspravu o njima. Posrijedi su neka načelna pitanja čije bi nam poznavanje ili

⁴ Informacije R. Volos i P. Kepeskoj.

rješenje pojednostavnilo odgovor na ovo i mnoga slična nesnalaženja. Riječ je o sastavljanju, tvorbi, složenih internacionalizama, a osobito termina, posebno medicinskih, koji su, kako je poznato, pretežno latinsko-grčkoga podrijetla. Kako i gdje nastaju te složenice i kako se preuzimaju?

Ta nas potpitanja usmjeravaju i na traženje izravnog odgovora na glavno pitanje. Zato nas već i letimičan pregled samo nekog rječnika stranih riječi i, pogotovu, kojeg medicinskog rječnika, upućuje na stvaranje pretpostavke o »pravom stanju stvari«.

Poznato je da su, na primjer, medicinski nazivi stvarani po latinskoj ili grčkoj tvorbi, a pisani su, dakako, latinskim pravopisom. U tom se obliku ti nazivi upotrebljavaju u stručnim tekstovima živih jezika, a još se i danas na taj način unose i novi. Kad se prilagođuju jeziku u kojem se upotrebljavaju, onda se preoblikuju po određenim pravilima i pravopisu, pa tako na primjer u hrvatskom jeziku *dromomania* postaje *dromomanija*, *larynx* > *larinks*, *laryngologia* > *laringologija*, *toxinum* > *toksin*, *toxicologia* > *toksikologija*, *clima* > *klima*, *climatologia* > *klimatologija* itd.

Prije nego što izvučemo još neke zaključke iz ovih primjera valja istaći da takve termine još uvijek tvore pretežno pojedinci, i to *tamo* gdje se javne potrebe u znanosti ili tehnici (tj. u nekom istraživačkom institutu, za pišćevim stolom i sl.). Poslije se takvi nazivi dotjeruju u raznim stručnim tijelima, ali uvijek na temelju kakve-takve latinske ili grčke tvorbe. Znatan dio složenica sastavlja se uglavnom po najčešćem tipu grčke tvorbe, i to tako da se prvoj riječi završetak zamjenjuje spojnim *o*. Na primjer: *drom(os) + o + mania* > *dromomania*, *cyt(os) + o + logia* > *cytologia*, *vir(us) + o + logia* > *virologia*!

A što je s *virusologijom*, možemo odgovoriti na više načina. Za tu je složenicu zanimljivo da je to jedan od rijetkih primjera kad se isti naziv slaže na dva načina, bar je tako u nas. Njezina je tvorba isto tako ispravna i po pravilu: *virus + o + logia* > *virusologia*, ali taj tip tvorbe nije tako čest i uobičajen kao onaj »sažeti«, tj. onaj sa

zamjenom završetka riječi spojnim *o*. Zanimljivo je i da je takva tvorba istovjetna s našom, tj. također s izravnim dodavanjem spojnog *o*: *list + o + pad* > *listopad*. No takva je istovjetnost, inače plod srodnosti indoevropskih jezika, uzrok zabune, jer se katkad misli da je *virusologija* primarno složena po našoj tvorbi. Ali tako se može reći i za mnoge druge složenice, na primjer za *terminologiju*, *tipologiju*, *seksologiju* i sl. (*termin + o + logia* > *terminologija*, *tip + o + logija* > *tipologija*, *seks + o + logija* > *seksologija* itd.). No tako se može reći čak i za *virologiju* da je složena po našoj tvorbi, jer i za to postoji uzorak u tipu: *trb(uh) + o + bolja* > *trbobolja*, tj. *vir(us) + o + logija* > *virologija*, ali u našem jeziku ne postoji ni takav način, ni uobičajenost, stvaranja složenih internacionalizama, a pogotovu ne medicinskih naziva. Dakle, mi ne stvaramo internacionalizme, a pogotovu ne medicinske nazive po našoj tvorbi, nego ih preuzimamo iz latinskog nazivlja.

Zato vjerojatno nismo sastavili ni publicističke složenice *kremljologija* ili *ufologija*, a pogotovu nismo išli ni za nacionalnom tvorbom, npr., *dromomanije* ili *dromofobije*, iako smo davno prije toga primili *drum*. Preuzeli smo i *larinks* i *klimu*, pa smo i dalje ostali na tuđoj tvorbi: *laringologija* i *klimatologija*. Nismo prema *toksin* složili naziv *toksinologija*, što bi za naše poimanje bilo i bolje i jasnije, nego smo (tj. medicinari) po tuđoj tvorbi napravili, pa tek onda preuzeli naziv *toksikologija*, dakle opet po grčkoj tvorbi i uobičajenim putem.

Zašto bismo počeli s našom tvorbom upravo kod *virusologije*, kad nismo, npr., počeli s nazivom *serumologija*, kako bismo istodobno izbjegli i »nejasnoće« i nezdodne primisli koje se javljaju oko općeprihvaćenog naziva *serologija*.

Svi dosadašnji termini s *virusom* složeni su s osnovom *vir(o)*, pa tako u istom sustavu i *virologija*, najvjerojatnije jedan od prvih naziva koji su se pojavili u *nauci o virusima*. Svi takvi nazivi (*viride*, *virociti*, *viroplazma*, *viremija*, *viroza*, *viropeksija*, *viroolitik*, *virostatik*, časopis *Acta virologica*,

pa i pripraveci *Ribavirin*, *Virazol* itd.) uz, dakako, nazive *virologija* i *virolog* i njihove izvedenice, upotrebljavaju se gotovo u svim svjetskim jezicima i stručnim literaturama, na čijem su području, uostalom, i nastali. Pa i za našu opću upotrebu poznati Klaićev Rječnik stranih riječi bilježi samo *virologiju*.

Dakle, *virologija* je ispravno i običnije tvoren termin. Taj naziv odgovara i tvorbi spomenutih naziva iste tvorbene porodice, isključivo tvorenih na isti način, tj. s osnovom *vir(o)*. Zbog toga se i naše složenice, analoški i spontano, počinju stvarati na taj način: *vironoša*, *vironošтво*. Prema tome, ne bi trebalo biti dvojbe u izboru između dvaju medicinskih naziva: *virusologija* ili *virologija*.

Nesporazumi pri upotrebi termina temeljenih na riječima *virus* («virus»), *vir* (muškarac) ili *virulentus* (virulentan vitus) ne postoje. Takve pretpostavke ili pitanja idu u istu vrstu duhovitosti, i neupućenosti, kao i ona o *kinologiji*, *kinetozofiji*, *klinologiji*, *sinologiji* i sličnom.

Vladimir Loknar

NOVI SLAVISTIČKI ZBORNIK

«Zbornik Zagrebačke slavističke škole», god. II, knjiga 2, uredili: Franjo Grčević i Mladen Kuzmanović, Zagreb, 1974, str. 278

Nije tomu davno kako je, sa stonovitim zakašnjenjem, izašla iz tiska druga knjiga «Zbornika Zagrebačke slavističke škole». U sada već prepoznatljivoj likovnoj i tehničkoj opremi sadrži ona predavanja s trećeg tečajja škole iz god. 1974. podijeljena u nekoliko poglavlja: «Hrvatska književnost 17. stoljeća i njezin jezik», «Suvremena hrvatska književnost poslije 1950. i njezin jezik», «Slavistička istraživanja» i «Videnja». Budući da problematika koju predavanja raspravljaju nije usko stručna i zanimljiva samo stranim slavistima, kojima je u prvom redu i namijenjena, nego može biti na korist i našim slavistima i kroatistima i izvan usko stručnog kruga, potrebno je da se o predavanjima rekne koja riječ više. Ostavljajući po strani priloge iz književnosti, mi ćemo se u ovom osvrtu zadržati nešto duže na rado-

vima koji raspravljaju hrvatsku jezikoslovnu problematiku. Takvih je priloga u ovoj drugoj knjizi «Zbornika» u svemu pet. Redom objavljivanja: (1) Dalibor Brozović: «O jeziku hrvatske književnosti 17. stoljeća» (str. 51—58), (2) Josip Vončina: «Pogled na hrvatski književni jezik u 17. stoljeću: jezik ozaljskoga književnog kruga» (59—72), (3) Milan Moguš: «Pavao Vitezović kao jezikoslovac» (73—80), (4) Stjepan Babić: «Tvorba mjesnih imenica u suvremenom hrvatskom književnom jeziku» (151—170) i (5) Radoslav Katičić: «Nešto napomena o postanku složenoga suvremenog jezičnog standarda hrvatskoga ili srpskoga» (225—257).

Ovom bismo krugu mogli, istina, pribrojiti i dva članka prvenstveno stilističke naravi: članak Krunoslava Pranjčica «Ruralno i urbano u novijoj hrvatskoj prozi» (141—150) i Branka Vuletića «Govorna interpretacija stilskih postupaka» (211—222) od kojih je prvi, kao prilog VII. međunarodnom kongresu slavista u Varšavi, objavljen u zborniku za taj kongres (Zagreb, 1973, str. 103—114) pa sam o njemu već pisao na drugom mjestu; drugi je pak prilog, kao što i sam pisac izrijeком napominje (nsp. str. 211. bilj.), kompilacija iz triju njegovih radova od kojih su dva već objavljena i time poznata stručnoj publici. To su ujedno i razlozi da ovdje o ovim dvama prilogima nećemo više govoriti. Brozovićev je prilog nastavak njegovih prije započelih razmatranja hrvatskoga lingvističkog pejzaža u prošlosti i izravno se nadovezuje na njegov rad o hrvatskom jeziku u 16. stoljeću iz 1. knjige ovoga zbornika. I ovdje on na početku podsjeća na svoju podjelu razvoja hrvatske pismenosti na šest razdoblja (1. do kraja 15. st., 2. 16. stoljeće, 3. 17. i prva polovica 18. stoljeća, 4. druga polovica 18. stoljeća, 5. 19. i sam osvit 20. stoljeća i 6. razvoj u 20. stoljeću). Prema toj podjeli 17. mu je stoljeće prva faza trećeg razdoblja koje ima posebnu važnost jer «povezuje dva izrazito različita razdoblja: drugo, koje je prekinulo dotadanji prirodni razvitak od Bašćanske ploče do konca 15. stoljeća i rodilo hrvatske pokrajinske književnosti (...) i četvrto, u kojem su pokrajinski književni jezici u biti već bili prevladani tako da su na poprištu ostala samo dva, manjinski kajkav-